

фератів і повідомлень є заключним видом завдань у кожному блоці. Другий розділ посібника спрямовується на комплексну перевірку знань. Для цього доцільно підготувати досить велику кількість питань (до 300) і міркувань, серед яких треба обрати правильні. Таким чином уможливаються багатоваріантні перевірки знань як за змістом, так і за рівнем складності. У третьому розділі можна розмістити нормативні матеріали, таблиці, схеми, різноманітні фактичні, цифрові й статистичні дані. Їх використання доцільне для посилення текстового матеріалу на різних етапах уроку, під час розв'язання окремих задач і виконання завдань, написання рефератів і підготовки повідомлень.

Дидактичний аналіз ряду найкращих підручників, здійснений В. Беспальком, свідчить про інформаційне перевантаження деяких підручників у 5—20 разів. Реакцією учнів стає вибіркове засвоєння матеріалу, що, як правило, відбувається стихійно і деколи поза увагою залишаються основоположні розділи, що становлять основу предмета. Важливу роль у розв'язанні цієї проблеми виконують *хрестоматії*, які

містять окремі фрагменти наукових джерел, посібників, статті, статистичні й довідкові матеріали, матеріали конференцій і «круглих столів». Оригінальні тексти за потребою можна наводити у скороченому варіанті, який, на думку укладача, стане найбільш корисним у процесі навчання, зокрема підготовки повідомлень, написання рефератів, виконання самостійних завдань, роботи над проектами, проведення навчально-виховних заходів. Створення електронних варіантів таких хрестоматій дасть змогу постійно поповнювати їх зміст і активно залучати до цієї роботи учнів.

Важливою складовою навчально-методичних комплексів є *лабораторні практикуми*. Загальний обсяг лабораторно-практичних робіт має значно перевищувати можливу заплановану їх кількість, внаслідок чого викладач може обрати для виконання ті роботи, які є доцільними для підготовки фахівців певної галузі виробництва й відповідають матеріально-технічному забезпеченню щодо їх проведення.

Вважаємо, що створення навчально-методичних комплексів сприятиме активізації свідомого на-

буття якісних знань з предмета, крім того, систематичне використання його складових дасть змогу хоча б частково вирішити суперечність між стрімко зростаючим обсягом навчального матеріалу та індивідуальними можливостями учнів щодо свідомого засвоєння цього матеріалу й забезпечити вимоги особистості в освітньому процесі.

Безумовно, далеко не всі викладачі беруть участь у розробленні таких комплексів, проте кожен працює над створенням навчально-методичного забезпечення свого предмета, отже викладені підходи можна використати як модель у цій роботі.

ЛІТЕРАТУРА

1. Беспалько В. П., Татур Ю. Г. Системно-методическое обеспечение учебно-воспитательного процесса подготовки специалистов: Учебно-методическое пособие. — М.: Высшая шк., 1989. — 144 с.
2. Малихіна О. В. Проблема створення загальної моделі учбово-методичного комплексу // Наука і освіта. — 2002. — № 1. — С. 104-107.
3. Проблемы учебника для средних ПТУ: Материалы научно-практической конференции «Психолого-педагогические проблемы разработки учебника и учебно-методических пособий для средних профтехучилищ» / Под общей ред. С. Я. Батышева (М., 24—25 октября, 1978). — М., 1978. — 246 с.

Марина ПАЛЬЧУК

Підручник нового покоління — один із чинників підвищення якості освіти

Система освіти переживає нині період активних реформ, починаючи від змін у законодавчій базі, впровадження державних стандартів до оновлення парадигми освіти, спрямованої на

навчання протягом усього життя. Очевидно, що головною метою реформ в освіті завжди є підвищення її якості. Реалізація мети повинна здійснюватися насамперед шляхом оптимізації наукової і практично-орієнтованої складо-

вих змісту освіти, використання сучасних педагогічних технологій на основі інтерактивних методів навчання, виховання і розвитку особистості.

Процеси інтеграції української системи освіти у європейській освітній простір ставлять професійно-технічну освіту перед проблемою підвищення якості освітніх послуг, забезпечення належного рівня навчального процесу.

Трансформація змісту освіти не може обминути проблему навчальних програм і підручників. Навчальні плани, програми і підручники мають ґрунтуватися на змісті освіти, розкривати і деталізувати її.

Не менш важливою є *проблема адекватності підручника* для системи ПТО вимогам державних стандартів і суспільства загалом,

© М. Пальчук, 2008

оскільки створення якісних сучасних підручників є одним з багатьох чинників, що забезпечують якісну освіту.

Потреби суспільства у кваліфікованих робітниках нового типу викликані змінами у структурі й змісті професійної діяльності, що, в свою чергу, зумовлюють корінні перетворення у змісті підготовки кадрів системи ПТО. У зв'язку з цим вимогою XXI століття є вдосконалення методів, форм і засобів навчання.

До «макулатури» на книжковому ринку ми вже звикли — це навіть не підручники, а передруковані аналоги видань радянських часів і треба сказати — не надто вдалі. Майбутнім будівельникам, перукарям, зварникам і кухарям знову, як за шкільних часів, пропонується вивчення первинних знань за певною спрямованістю, хоча наперед відомо, що під час кладки каменю чи приготування їжі ці знання майбутнім фахівцям не знадобляться. Великі за обсягом підручники — це «пам'ятник» автору, «кайдани» для викладача і «жах» для учня.

За останні п'ятнадцять років до навчальної програми було введено низку нових дисциплін: основи безпеки життєдіяльності, культурологія, іноземна мова, діловодство з основами оргтехніки тощо, хоча загальна кількість навчального часу для виконання програми за предметом залишається майже незмінною. Обсяг будь-якого підручника складає від 200 до 300 сторінок, а таких підручників на один предмет може припасти декілька. При цьому слід згадати, що найбільш допустимою нормою навантаження учнів за базовим навчальним планом у навчальному закладі I—II рівнів акредитації становить у середньому 35 навчальних годин на тиждень. А практика показує, за одну навчальну годину учнем свідомо сприймається 3—4 сторінки друкованого тексту. Простими арифметичними діями можна підрахувати, що на вивчення одного такого підручника учневі треба затратити майже 100 годин

навчального часу. Отже, підручник сучасної професійної освіти час вже оцінювати «за вагою». «Важкий» — у макулатуру, «легкий» — у навчальний процес. Зрадіють як викладачі, так і студенти та учні.

Проблема забезпечення навчальних дисциплін професійного циклу підручниками нового покоління є однією з найважливіших — у контексті впровадження сучасних педагогічних технологій у навчально-виробничий процес. Підручники нового покоління повинні відзначитися не тільки новими принципами структурування і відбору змісту, а й враховувати психологічні особливості сприйняття навчального матеріалу сучасною молоддю.

Зміст підручників має відповідати передовим виробничим технологіям і чинним державним стандартам, а їх кількість — числу тих, хто навчається. *А найголовніше — якість підручників.* За статистикою, майже кожен третій підручник, що потрапляє на ринок навчальної літератури, низького рівня, оскільки містить смислові, фактичні, граматичні та інші помилки.

Якби дати нашим учням завдання назвати найбільш популярні й значущі для них слова, то в десятку перших слів обов'язково потраплять «комп'ютер», «інформаційні технології», «Інтернет». Адже комп'ютер сьогодні — це насамперед джерело новітньої інформації, мобільний зв'язок, доступ до інформації та багато іншого.

Сьогодні, крім звичних для учнів і студентів підручників та навчальних посібників, великого значення набувають підручники нового покоління з використанням мультимедійних технологій та електронні підручники [1, 13]. Зміцнює свої позиції *інформаційно-комп'ютерна парадигма освіти*, що передбачає використання у навчальному процесі мультимедійних технологій, а також програмних продуктів — комп'ютерних енциклопедій і довідників, електронних підручників і навчальних посібників.

Сучасний підручник — електронний, має інформацію енциклопедичного наповнення і доступ до будь-якого виділеного фрагмента за допомогою посилань. Крім того, електронний підручник — це майже програмно-методичний комплекс, що забезпечує можливість самостійно засвоювати навчальний курс цілком або за розділами, поєднуючи в собі властивості звичайного підручника, довідника та максимально полегшуючи розуміння й запам'ятовування (до того ж активні, а не пасивні) [3, 6].

У чому ж переваги електронного підручника над традиційним друкованим? Визначимо головні пріоритети електронної форми навчального видання:

1. Підручник в електронній формі дає змогу побачити не тільки текст, а й ілюстрації динамічних явищ, що неможливо під час звичайного навчального процесу.

2. Тести контролю дають змогу кожному учню чи студенту самостійно перевірити рівень своїх знань.

3. Можна не тільки оперативно знаходити застарілий матеріал, а й вносити корективи і доповнення.

4. Електронний підручник може оперативно підготувати як колектив викладачів, так і один автор.

Електронний підручник має дві складові:

- програмний компонент, що включає низку модулів: забезпечення роботи зі змістом навчальної дисципліни, пошук потрібного навчального матеріалу, забезпечення роботи з навчальними завданнями, управління навчальним процесом (реалізація зворотного зв'язку), реєстрації та ідентифікації учнів, студентів (відображення результатів навчання);

- педагогічно-дидактичний компонент, що виконує основні функції електронного підручника: інформаційну, трансформативну, структурно-систематизуючу, закріплювальну, управлінську, мотиваційно-стимулювальну, інтегровальну, виховну, розвивальну, інтерактивну тощо.

Отже, електронний підручник забезпечує інтерактивність, індивідуальність і доступність навчання.

Як зазначають фахівці, електронний підручник, крім переваг, має недоліки, головні з них:

- він не є гарантом високих результатів навчання;
- виникають складності з відбором і побудовою змісту на вчального матеріалу; є проблеми уніфікації у використанні термінів і визначень;
- відсутній єдиний підхід до створення ілюстративного матеріалу та ін.

Але в міру розвитку інтерактивних форм навчання саме елек-

тронний підручник має становити ядро навчально-методичного забезпечення дисципліни, адже він дає змогу:

- збільшувати обсяг інформації, що передається;
- використовувати інтерактивні форми навчання;
- враховувати особливості дисципліни.

Водночас можна зробити висновки, що у створенні і використанні електронних підручників потрібно дотримуватися послідовності, зберігаючи при цьому накопичений позитивний досвід. А якісно видані оригінальні підручники здавати до архіву поки що зарано.

1. Вакарчук В. О. Вища освіта України — європейський вимір: стан, проблеми, перспективи: Доповідь міністра освіти і науки України на підсумковій конференції МОН України (21 березня 2008 р., Київ) // Освіта України.— 2008.— № 21-22 (905).- С. 2-24.

2. Каргіна О. І. Електронний учебник // Спеціаліст.—2006.— № 11.— С. 23.

3. Медянкина Е.Л. Особенности организации самостоятельной работы студентов в условиях колледжа // Среднее профессиональное образование.— 2006.— № 10.— С. 6-7.

4. Стратегія реформування освіти в Україні: рекомендації з освітньої політики.- К.: «К.І.С.», 2003.- 296 с.

Володимир АНИЩЕНКО

Дидактичні матеріали для відкритого професійного навчання

Міжнародне співробітництво в галузі освіти і професійної підготовки персоналу останнім часом стало відігравати вирішальну роль у формуванні європейського співтовариства.

Прийняті міжнародні документи — Болонська, Копенгагенська і Гамбурзька Декларації, що стосуються подальшого розвитку освіти, як вищої, так і професійно-технічної (у тому числі і професійної підготовки персоналу), обґрунтовують такі підходи. Європейський процес, завдяки досягненням останніх років, став повніше відповідати реаліям країн, що входять до ЄС, потребам їх громадян. Перспективи, що відкриваються у зв'язку з цим (разом з поглибленням відносин з іншими європейськими країнами) визначають нові можливості

© В. Аніщенко, 2008

для розвитку. В Європі зростає розуміння того, що потрібно встановити тісніші зв'язки між європейськими країнами, зокрема, у справі розвитку і зміцнення їхніх інтелектуального, культурного, соціального, наукового і технологічного потенціалів [1]. Актуальним стає впровадження інноваційних технологій в освіті і, зокрема, у професійному навчанні, перенавчанні і підвищенні кваліфікації робітничого персоналу. Однією з таких технологій можна назвати відкрите професійне навчання, що базується на модульній основі.

Глобалізація світової економіки висуває постійно зростаючі вимоги до культури виробництва, технологічної, екологічної і економічної освіченості персоналу підприємств. Природно, що разом з цими вимогами змінюється

зміст загальної освіти і професійного навчання.

Зміст навчання дорослих і освіти дітей і підлітків, — як зазначено в Гамбурзькій декларації щодо навчання дорослих, — змінюється залежно від економічних, соціальних і культурних умов і потреб членів суспільства [2]. Зміст навчання, як відомо, відображається у відповідних програмах, а передається за допомогою підручників, навчальних посібників, іншої навчальної та довідкової літератури. При цьому підручник залишається головним носієм навчальної інформації. На Інтернет-порталі української книги «Книжковий ринок України», у розділі «Український підручник» у статті Юрія Комарова «Спроба цивілізованого підручника» зазначено: «Підручник — основна навчальна книжка, що містить ключові відомості з предмета.

Сучасний підручник, — продовжує Ю. Комаров, — є явищем незрівнянно тоншим і універсальним. Крім основного набору фактів, понять, дат і тому подібного, він повинен містити і комплект різноманітних додаткових матеріалів, а також пропонувати різні стратегії їх використання» [3].

Автори, які займаються проблемами підручникотворення, стверджують, що будь-який підручник складається з двох основних компонентів — змістового і методичного. До змістово-